

**Голові разової ради ID 8997
в Національній академії внутрішніх справ
професору Станіславу МОЗОЛЮ**

03035, м. Київ-ДСП, пл.Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора юридичних наук, професора

Луценка Юрія Васильовича

на дисертацію Новика Віталія Аліковича

«Кримінологічна характеристика та запобігання кримінальним
правопорушенням, що вчиняються службовими особами у галузі охорони
лісового фонду України»,

поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань

08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Вивчення рукопису дисертації Новика Віталія Аліковича, а також ознайомлення з публікаціями здобувача за темою дослідження дають підстави для попереднього висновку, що дисертант виконав роботу на належному науковому й методологічному рівні та досягнув поставлених дослідницьких цілей. Цей висновок підтверджується сумою основних критеріїв, за якими оцінюються такі наукові роботи.

Актуальність теми дослідження. Рецензоване наукове дослідження обумовлюється запобіганням вчинення злочинів проти навколишнього природного середовища та забезпеченням збереження, відновлення, охорони лісу, який є національним багатством України. Така діяльність покладається на суб'єктів, які координують та реалізують заходи з охорони державного лісового фонду та спрямовані на усунення порушень лісового законодавства. Попри розгалужену систему нормативно-правових актів і заходів, які передбачають захист лісового фонду України, останнім часом спостерігаються негативні тенденції кримінальних правопорушень у сфері охорони лісів, що обумовлюється системністю і масштабністю протиправних проявів, що пов'язані зі значним рівнем корупції в лісовій галузі. Наслідком такої протиправної діяльності є порушення екологічного балансу, масового знищення об'єктів рослинного світу, забруднення значних територій, виникнення надзвичайних ситуацій природного характеру, що створює загрозу екологічній безпеці України.

Воєнний стан, нестабільність соціально-економічних та політичних процесів

в Україні сприяли зростанню вчинення кримінальних правопорушень службовими особами у сфері охорони лісового фонду України. Особлива небезпека полягає в тому, що саме на таких осіб покладається здійснення державного контролю за дотриманням лісового законодавства та забезпечення охорони лісів від пожеж, незаконних рубок, захист від шкідників і хвороб, пошкодження внаслідок антропогенного та іншого шкідливого впливу. Здійснення кримінальних правопорушень, що були вчинені службовими особами в лісовій галузі характеризується стабільною тенденцією, про що свідчить постійне зростанням кримінальних правопорушень починаючи з 2017 року (в середньому 19,85% кожного року).

Дослідження питань, які стосуються забезпечення охорони лісового фонду у різні часи стали предметом наукових пошуків вчених у галузі екологічного, земельного, кримінального права, криміналістики, лісівництва та інших фундаментальних дисциплін. Насамперед поставали питання щодо правового регулювання охорони лісів, особливого режиму використання та управління лісовим фондом України, кримінальної відповідальності за посягання на лісові ресурси та розслідування цих кримінальних правопорушень. Попри важливість науково-прикладного значення праць вітчизняних вчених, питання запобігання кримінальних правопорушень, що вчиняються службовими особами в галузі охорони лісового фонду України, не були повністю досліджені та потребували нових наукових розвідок. Все вище наведене й обумовило потребу у дослідженні стану, структури, динаміки зазначених кримінальних правопорушень та визначення заходів запобігання їм на основі використання різноманітних джерел інформації.

Теоретико-методологічна основа дослідження є ґрунтовною та всебічною. Автор критично переосмислює наукові напрацювання відомих вчених, формулює відповідне авторське бачення щодо предмета дослідження. Правильне визначення об'єкта та предмета дослідження, формулювання на цій основі взаємопов'язаних та взаємообумовлених завдань дало можливість автору логічно та послідовно викласти матеріал, повно розкрити проблемні питання та надати своїм висновкам переконливої аргументації.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Викладені у вступі та розділах основної частини роботи положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують в тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, мало розробленими в кримінологічній та кримінально-правовій науці й перспективними для дослідження.

Достатньо вдало дисертантом сформульовано *об'єкт* дослідження, яким

виступають суспільні відносини, які пов'язані з охороною навколишнього природного середовища та запобіганням кримінальним правопорушенням в Україні, а також його предмет – є запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами в галузі охорони лісового фонду в Україні.

Для досягнення поставленої мети дисертантом було сформульовано та послідовно вирішено *дев'ять дослідницьких завдань*:

– з'ясовано сучасний стан наукових досліджень проблем запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами в галузі охорони лісового фонду в Україні;

– розкрито генезис кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, що вчиняються службовими особами в галузі охорони лісового фонду в Україні;

– виокремлено особливості зарубіжного досвіду законодавчої регламентації кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, що вчиняються службовими особами в галузі охорони лісового фонду в Україні;

– охарактеризовано стан, структуру, динаміку та географію кримінальних правопорушень, що вчиняються службовими особами в галузі охорони лісового фонду в Україні;

– визначено кримінологічно значущі ознаки службових осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення в галузі охорони лісового фонду в Україні;

– виокремлено причини та умови кримінальних правопорушень, що вчиняються службовими особами в галузі охорони лісового фонду в Україні;

– сформульовано концептуальне бачення загальносоціальних заходів запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами в галузі охорони лісового фонду в Україні;

– розроблено спеціально-кримінологічні заходи запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами в галузі охорони лісового фонду в Україні;

– удосконалено взаємодію суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням у галузі охорони лісового фонду в Україні.

Вирішення вказаних завдань підтверджується як загальними висновками (стор. 162–174), так і висновками до окремих розділів дисертації (стор. 72–75, 121–126, 155–161).

Теоретичний та емпіричний матеріал, наукові позиції, аналізуються В. А. Новиком за допомогою комплексу філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів, зокрема: *діалектичний* – використовувався для вивчення предмета дослідження, побудови результатів загальних оцінок і висновків дослідження; *історико-правовий* – у процесі визначення соціальної зумовленості криміналізації посягань у галузі охорони лісового фонду України,

теоретичних досліджень, законодавства й правозастосовної практики; *формально-логічний* – з метою надання кримінально-правової та кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються службовими особами в галузі охорони лісового фонду в Україні; *порівняльно-правовий* – для виявлення особливостей запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами в галузі охорони лісового фонду в Європейських країнах та Сполучених Штатах Америки, в перспективі вдосконалення вітчизняного законодавства у сфері охорони лісового фонду України, а також запровадження зарубіжної практики охорони лісового господарства; *статистичні* – під час обробки даних офіційної статистики щодо зареєстрованих кримінальних правопорушень, що вчиняються службовими особами в галузі охорони лісового фонду України, з подальшим аналізом кількісних та якісних характеристик досліджуваних кримінальних правопорушень; *соціологічні* (анкетування та інтерв'ювання) під час опитування працівників правоохоронних органів щодо ефективності запобіжної діяльності у сфері охорони лісового фонду України та вдосконалення такої діяльності; *моделювання* – на основі узагальнення даних з метою прогнозування розвитку ситуації у сфері охорони лісового фонду України; *логічний* – під час аналізу правового регулювання заходів охорони, відновлення, збереження та відновлення лісів; *психологічні* (опитування, тестування) дали змогу виявити особливості службової особи, що вчиняють кримінальні правопорушення у сфері охорони лісового фонду України; *статистичний* – для здійснення аналізу зібраних емпіричних даних, а також офіційної статистичної звітності.

Належна методологія дослідження є підтвердженням достовірності наукових положень, висновків і результатів, викладених у рецензованій роботі.

Дисертантом опрацьовано 294 наукових та нормативно-правових джерел, на які автор посилається у тексті рукопису під час полеміки щодо окремих питань проблематики дослідження та обґрунтування власних висновків, що вказує на достатні знання здобувачем предмета, на його навички до самостійного наукового аналізу.

Зазначені показники свідчать про наявність комплексної, цілісної роботи, вказують, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації мають достатній ступінь наукової обґрунтованості, є достовірними.

Дослідження ґрунтується на достатній емпіричній базі, яку складають матеріали вивчення 274 зведених даних відкритих за ст.ст. 245, 247, 252, 364, 365, 367 КК України кримінальних проваджень за період з 2015–2022 роки з усіх областей України; узагальнених результатів опитувань 107 слідчих та оперативних працівників Державного бюро розслідувань (м. Київ, Київської, Житомирської, Кіровоградської, Рівненської та Закарпатської областей), 67 прокурорів (м. Київ, Київської, Волинської, Житомирської, Кіровоградської, Рівненської, Івано-

Франківської та Закарпатська областей); аналітичних узагальнень ДБР, МВС України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Верховного Суду, Державної судової адміністрації України, матеріалів Державної лісової охорони, а також результатів значного досвіду роботи автора безпосередньо в підрозділах оперативного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, вчинених службовими особами.

Наукова новизна висновків, пропозицій та рекомендацій, сформульованих у дисертації полягає в тому, що дисертація В. А. Новика є одним з перших в Україні ґрунтовним кримінологічним дослідженням в якому на основі комплексної кримінологічної характеристики та вивчення слідчої й судової практики запропоновано шляхи запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами в галузі охорони лісового фонду України.

Так, заслуговують на підтримку й визнання елементами наукової новизни дослідження вперше обґрунтовані в рецензованій праці такі здобутки дисертанта:

1) визначено складові елементи кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються службовими особами у сфері охорони лісового фонду на основі даних офіційної статистики та спеціально організованого дослідження матеріалів кримінальних проваджень щодо стану, динаміки та географії досліджуваних кримінальних правопорушень;

2) здійснена типологізація службових осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення у сфері охорони лісового фонду, на основі аналізу мотивації та характеристики поведінки під час виконання покладених на них функцій здійснення державного контролю за додержанням вимог лісового законодавства, у разі усвідомлення вчинення кримінального правопорушення та створення ситуації не лише для можливості вчинення потенційного кримінального правопорушення, а й приховування слідів своєї протиправної діяльності;

3) розроблено наукові засади застосування методики кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони лісового фонду України (ст.ст. 245, 247, 252, 364, 365, 367 КК України) на основі аналізу результатів моніторингу ефективності протидії кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами під час виконання покладених на них правових, лісоохоронних та інших заходів, спрямованих на збереження, розширене відтворення, невиснажливе використання лісових ресурсів;

4) обґрунтовано систему заходів взаємодії суб'єктів запобігання вчиненню кримінальних правопорушень, що вчиняються службовими особами в галузі охорони лісового фонду України, що містить комплекс спільних дій Державного бюро розслідувань, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Спеціалізованої екологічної прокуратури та Державного лісового агенства на основі підготовки спеціалістів, обміну інформацією, використанні зарубіжного

досвіду, організації та проведення спільних оперативних заходів, спрямованих на припинення протиправної діяльності службових осіб;

5) запропоновано застосування заходів, що є невідкладними (передбачають реагування на конкретні небезпечні ситуації – відновлення лісового фонду на тимчасово окупованих територіях) та постійними (що мають систематичний характер та спрямовані на постійне застосування заходів збереження, відновлення, охорони та використання лісового фонду) і реалізуються під час дії правового режиму воєнного або надзвичайного стану, після закінчення воєнних (бойових) дій та повернення контролю держави над раніше окупованими територіями повинно бути здійснено обстеження лісового фонду та визначення наслідків воєнних (бойових) дій. На основі обстеження лісу та завданої шкоди внаслідок воєнних (бойових) дій Держлісагентством у лісах державних підприємств, установ і організацій, що належать до сфери його управління здійснюється підготовка документів, де визначається обсяг завданої шкоди (прямі, побічні збитки), визначається оціночна вартість завданого збитку лісовому господарству. Збитки визначаються відповідно до експертних висновків.

На увагу і обговорення заслуговують й ті положення, які, будучи відомими в науці кримінального права та кримінології, в рецензованій роботі були удосконалені, й ті, які одержали в роботі подальший розвиток.

У цілому презентовані автором елементи наукової новизни є достатніми для дисертаційного дослідження такого рівня.

Практичне значення дисертаційного дослідження, яке розглядається, не викликає сумнівів, адже його результати використані та використовуються при вдосконаленні положень законодавства щодо охорони навколишнього природного середовища, а також відповідальності службових осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення у сфері охорони лісового фонду України (довідка про впровадження результатів наукового дослідження підкомітету з питань організації охорони громадської безпеки і порядку комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 12.02.2024 року); організації діяльності правоохоронних органів – під час розроблення і вдосконалення відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, підготовки методичних рекомендацій з питань організації запобігання вчиненню кримінальних правопорушень службовими особами у сфері охорони лісового фонду України (акт впровадження Головного слідчого управління Державного бюро розслідувань від 12.09.2023 року; акт впровадження Київської обласної прокуратури від 14.07.2023 року); освітньому процесі та науково-дослідній роботі – з метою підготовки навчальних матеріалів під час проведення лекційних, семінарських, практичних занять, а також розробки методичних рекомендацій, посібників, навчальних підручників з кримінології, кримінального права, кримінально-виконавчого права у процесі підготовки

здобувачів освіти «бакалавр» і «магістр» за спеціальністю 081 «Право», 262 «Правоохоронна діяльність», а також проведення занять у системі первинної професійної підготовки та підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України (акт про впровадження матеріалів дисертаційного дослідження аспіранта кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права В. А. Новика в освітній процес та науково-дослідну діяльність НАВС від 20.09.2023 року).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація В. А. Новика написана державною мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація містить анотацію, список публікацій, зміст, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, які охоплюють вісім підрозділів, висновки, список використаних джерел і додатки. Загальний обсяг дисертації становить 250 сторінок, із яких 207 сторінок – основний текст.

Дисертант у своїй роботі продемонстрував високий теоретичний рівень викладу матеріалу, логіку дослідження, вміння застосовувати різноманітні методи наукового пізнання, аналізувати законодавчі акти, судову та іншу практику, коректно полемізувати з іншими авторами, аргументовано відстоювати свою точку зору, робити загальні науково та практично значущі висновки.

Вивчення дисертаційного дослідження свідчить про самостійність проведеного дослідження, його актуальність і достатній науковий рівень, суттєве теоретичне і практичне значення, а також заслуговує на увагу практична спрямованість. Аналіз змісту роботи свідчить про те, що в результаті проведеного дослідження дисертанту вдалося вирішити поставлені задачі, що буде сприяти вдосконаленню діяльності при розробці стратегічних та управлінських рішень у протидії кримінальних правопорушень у сфері охорони лісового фонду України, що вчиняються службовими особами.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення дисертаційного дослідження, наукових публікацій автора, фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація В. А. Новика є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Разом з тим, ознайомлення з дисертаційним дослідженням В. А. Новика дозволяє висловити окремі побажання і критичні судження, які потребують додаткової аргументації чи дискусії:

1. Відмічаючи ґрунтовність здійсненого В. А. Новиком статистичного аналізу кримінальних правопорушень, що вчиняються службовими особами у галузі охорони лісового фонду України, необхідно констатувати, що деякі важливі дані були залишені ним поза увагою. Йдеться про відомості щодо поширеності випадків

досліджуваних злочинів в різних регіонах України, а саме дослідження географії злочинності сприяло повноті кримінологічної характеристики злочинів, що посягають на ліси України службовими особами. Також автором не достатньо досліджено рівень латентності кримінальних правопорушень, що вчиняються службовими особами у сфері охорони лісового фонду України. За допомогою цих даних можна було б суттєво підвищити рівень аргументованості тверджень автора щодо ступеня латентності цих посягань.

2. Автором запропоновано систему державного моніторингу (моніторингового контролю) як складової частини моніторингу стану лісів на основі аналізу даних матеріалів кримінальних проваджень щодо виявлення способів вчинення кримінальних правопорушень службовими особами у сфері охорони лісового фонду та ризиків завдання шкоди лісовому господарству, встановлення причин та умов вчинення службовими особами кримінальних правопорушень у галузі охорони лісового господарства та визначення заходів, спрямованих на недопущення вчинення кримінальних правопорушень. Також В. А. Новик визначає систему заходів для її реалізації, але в дослідженні не визначено на які саме органи державної влади покладається здійснення цих обов'язків.

3. Дисертантом обґрунтовується застосування системи запобіжних заходів, насамперед це повинна бути координація взаємодії суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами в галузі охорони лісового фонду України, що спрямовані на забезпечення охорони, захисту навколишнього природного середовища, а саме лісового фонду; забезпечення організації діяльності лісового господарства та раціонального використання лісових ресурсів; проведення обстеження стану лісових ресурсів (кількісна та якісна характеристика породного та вікового складу деревостану); дотримання режиму використання лісових ресурсів, що передбачено національним законодавством; притягнення винних осіб за порушення законодавства в галузі охорони довкілля і використання лісових ресурсів. Незважаючи на важливість та актуальність такої пропозиції вона потребує деталізації та уточнення.

4. У дисертаційній роботі належно обґрунтовано практичне значення загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами у сфері охорони лісового фонду України, це також підтверджується актами впровадження у сферу правоохоронної діяльності, освітньому процес та науково-дослідній сфері. Водночас наведені зауваження потребують конкретизації шляхів їхньої імплементації у вигляді методичних рекомендацій.

Разом з тим, зроблені зауваження і побажання стосуються дискусійних питань, не піддають сумніву основні наукові результати, які отримані автором особисто, і підтверджують лише складність досліджуваної В. А. Новиком проблематики.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

На підставі викладеного вважаю, що дисертація Новика Віталія Аліковича «Кримінологічна характеристика та запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами у галузі охорони лісового фонду України», є завершеною, самостійною підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані та практично цінні результати, що у сукупності розв'язують конкретне науково-прикладне завдання, яке має істотне значення для кримінології та кримінального права і полягає у комплексному розробленні питань, що стосуються кримінологічної характеристики та запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами у галузі охорони лісового фонду України, формулюванні обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення ефективності його законодавчого регламентування, а також у розробленні рекомендацій щодо практики застосування кримінально-правових норм у цій царині. Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право»

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам МОН України.

Дисертація також відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), вимогам до оформлення дисертації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор Новик Віталій Алікович заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:
професор кафедри державно-правових і гуманітарних дисциплін
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
доктор юридичних наук, професор

Юрій ЛУЦЕНКО

Підпис Юрія Луценка засвідчую
учений секретар

Марія МАСИК-БЕССОВА